

Ана Халас
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
anahalas@gmail.com

УДК 811.163.41'374
811.163.41'374
Оригиналан научни рад

ГЛАГОЛИ КРЕТАЊА ПОМОЋУ ПРЕВОЗНОГ СРЕДСТВА: ИЗМЕЂУ ЛЕКСИКОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ И ЛЕКСИКОГРАФСКЕ ПРАКСЕ¹

У раду се испитује утемељеност српске лексикографске праксе у погледу формулације речничких дефиниција на лексиколошким теоријским достигнућима у сфери семантичке компоненцијалне анализе, и то на примеру лексичког поља глагола кретања помоћу превозног средства посматраних као одреднице у Речнику Матице српске (РМС). Корпус на коме је рађено истраживање чини 21 речничка одредница поменуте групе глагола ексцерпираних из РМС. Примарна (основна) значења датих глагола подвргнута су семантичкој компоненцијалној анализи како би се утврдила њихова хијерархијски устројена семска структура, која пружа темељ за састављање речничких дефиниција заснованих на теоријској правилности и доследности, а које су потом упоређиване са дефиницијама садржаним у РМС. Циљ анализе јесте провера степена присутности аналитичког приступа у српској лексикографској пракси, као и изналагање модела за састављање прецизних и свеобухватних речничких дефиниција, који је у складу са комплементарним односом лексикологије и лексикографије.

Кључне речи: лексикологија, лексикографија, семантика, лексема, глагол, сема, кретање, превозно средство, српски језик.

1. УВОД

Полазиште разматрања у овом раду јесте повезаност лексикологије и лексикографије у смислу важности примене достигнућа лексиколошких теорија у лексикографској пракси, односно, конкретно, примене лексиколошке технике компоненцијалне анализе при састављању речничких дефиниција, и то на

¹ Овај рад је настао у оквиру пројекта *Језици и културе у времену и простору* (178002), који финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије

примеру семантичког поља глагола кретања помоћу превозног средства. У раду се представљају дефиниције значења датих глагола заснованих на резултатима семантичке компоненцијалне анализе, које се потом пореде са дефиницијама датим у РМС, као једном од најисцрпнијих извора српске лексикографске грађе, како би се проверила утемељеност овог аспекта српске лексикографске праксе на лексиколошком теоријском оквиру, а све у циљу постизања прецизног и свеобухватног формулисања речничких дефиниција, односно објашњења значења датих глагола као речничких одредница.

Одабир читавог семантичког поља као узорка на коме се врши поменута семантичка анализа заснован је на лексиколошкој теорији лексичких поља, чији је један од зачетника Трир, а према коме се, када је у питању анализа значења речи, оне не посматрају изоловано, већ једино у контексту њиховог односа према семантички сродним речима, тј. у оквиру скупа речи повезаних на основу семантичке сличности-лексичког поља. (Geeraerts 2010: 54).

2. КОМПОНЕНЦИЈАЛНА АНАЛИЗА

Према Д. Херартсу (Geeraerts 2010: 70), компоненцијална анализа је модел описа семантичког садржаја лексеме настао као тековина структурализма и заснован на поставци да се значење може описати помоћу ограниченог скупа семантичких компонената, сема. Д. Гортан-Премк (2004: 43) дефинише семантички садржај лексеме као појмовну интерпретацију референта са релевантним елементима реализације, при чему су појмовна вредност и елементи реализације најмањи несамостални семантички елементи који у одређеној комбинацији дају одређени семантички садржај. Под појмовном вредношћу овде се подразумева семантичка компонента која носи информацију о припадности дате лексеме одређеном лексичком пољу у коме сви чланови деле исту појмовну вредност, па се поменута компонента назива архисемом. Поменута ауторка даље објашњава (Гортан-Премк, 2004: 43) да релевантни елементи реализације представљају индивидуалне карактеристике лексема, тј. оне карактеристике по којима се једна лексема разликује од друге, док обе припадају истом лексичком пољу. Ово су тзв. диференцијалне семантичке компоненте или семе нижег ранга у односу на архисему. У оквир семантичког

садржаја једне лексеме улазе неизоставно и категоријално-граматичке семе, односно грамеме које носе информацију о роду, броју, итд.

3. АНАЛИЗА КОРПУСА

Глаголи кретања или курзивни глаголи (Барић 1997: 73) јесу подврста глагола радње, а сами представљају јасно омеђено али широко семантичко поље засновано на архисеми *кретање*, односно, *промена места у простору*, која је интенционална, тј. настаје као резултат свесног деловања аниматног агенса. Како тврди Д. Вујовић (2006: 304), велики број глагола кретања могуће је, према доминантној семи, која је, после архисеме, други по важности значењски елемент неке лексеме, поделити у неколико семантичких подгрупа, као што су подгрупе са доминантном семом: брзина кретања, медијум кретања, начин кретања, средство кретања, правац (усмереност/неусмереност) кретања. Глаголи који су предмет разматрања у овом раду припадају савременој употреби српског језика и представљају подгрупу глагола са архисемом *кретање*, која је установљена на основу специфичне заједничке доминантне семе, *превозно средство*.

Оваквом дефиницијом корпус се ограничава само на оне глаголе којима је примарно значење, дато у речнику, (укључујући и сва подзначења примарног значења) *кретање човека превозним средством*, односно *кретање чији је носилац човек али уз помоћ животиња или механичке снаге* (нпр. *јахати коња, возити ауто, летети авионом*), при чему анализом нису обухваћени глаголи као што је *ићи* који, поред примарног значења *кретање чији је носилац сам човек* може, али тек као једно од секундарних, имати и претходно наведено значење са доминантном семом *превозно средство*. Такође, корпус не укључује глаголе који су у РМС означени као застарели или неуобичајени.

Имајући у виду претходно објашњену дефиницију корпуса предвиђеног за анализу описану у овом раду, из РМС ексцерпиран је 21 глагол: *бродарити, бродити, веслати, возати (се), возикати (се), возити (се), возуцкати (се), јахати, једрити, клизати (се), крстарити, летети, пилотирати, пловити, путовати, санкати се, скијати (се), смучати се, сплаварити, тоциљати се, шофирати*.

Очигледно је да су у обзир узети и варијантни облици попут *возикати* (*се*) са значењем учесталости, а у односу на *возити* (*се*) или деминутивни облици (нпр. *возуцкати* (*се*) према *возити* (*се*). С обзиром на обим рада, у оквир његовог предмета не улазе глаголи изведени префиксацијом од горе наведених.

3.1 Семантичка анализа

У циљу детаљније анализе, дати глаголи подлежу компоненцијалној анализи при чему се њихов смисао разлаже на семантичке компоненте, односно семе чији хијерархијски уређен скуп дефинише значење сваке од датих лексема. Издвојене релевантне семантичке црте једне лексеме хијерархијски се организују како би изградиле њену логички засновану спецификацију смисла. У овом случају, узета је у обзир хијерархијска организација семске структуре лексема коју нуди Драгићевић (2007: 70), а која полази од грамеме као најопштије семе. Она је категоријално-граматичка сема која, у овом случају, говори да су у питању глаголи који означавају радњу. Одмах испод ње долази архисема, која се у компоненцијалној анализи увек наводи прва, јер сврстава дату лексему у неку ширу тематску групу. У компоненцијалној анализи датој у овом раду полази се управо од архисеме *кретање* иза које се ређају релевантне семе нижег ранга. Настоји се издвојити следећа по важности централна сема која је неопходна за потпуно дефинисање значења одређене лексеме уз додатна за дату лексему специфична обележја одлучујућа при успостављању семантичког контраста, тј. при разликовању значења дате лексеме од осталих. Поређењем семске структуре свих глагола, покушавају се утврдити они глаголи који, поред архисеме, деле другу у хијерархији централну сему, што је у овом случају *превозно средство*, а који би се на основу ње могли груписати. На овај начин, могуће је за дату групу глагола дефинисати општи модел речничке дефиниције, који се потом примењује при објашњењу значења сваког од њих. Тиме се постиже то да састављање дефиниција глагола сродног значења следи одређену правилност.

Како наводи Згуста (Zgusta 1991: 29), изузетно значајан део посла лексикографа своди се на прецизно утврђивање релевантних семантичких обележја речи као потенцијалних речничких одредница, чиме се одвајају подаци намењени уношењу у одговарајући речник, који, како се из наведеног закључује,

настаје на темељу узајамног деловања лексикологије и лексикографије.

3.1.1 Типови глагола кретања помоћу превозног средства

На основу заједничких централних обележја, у оквиру семантичког поља глагола кретања уз помоћ превозног средства, издвајају се три типа глаголских лексема.

Међутим, како глаголи који су предмет разматрања у овом раду подразумевају кретање у одређеној средини или на површини са карактеристикама које условљавају употребу одговарајућег превозног средства, могуће је на основу овог критеријума извршити поткласификацију поменутих глагола на четири подгрупе. Ова поткласификација биће примењивана приликом анализе у оквиру сва три типа: 1) глаголи кретања по воденој површини помоћу превозног средства; 2) глаголи кретања у ваздуху помоћу превозног средства; 3) глаголи кретања по тлу помоћу превозног средства; 4) глаголи кретања по клизавој површини помоћу превозног средства.

А) Први тип

Првом типу припадају глаголи чије је значење дефинисано комбинацијом архисеме *кретање* и доминантне семе *превозно средство*, а то су: *једрити*, *клизати (се)*, *летети*, *пловити*, *путовати*, *санкати се*, *скијати (се)*, *смучати се*, *сплаварити*, *јахати*². *Путовати* је глагол који се значењски не везује само за једну врсту превозног средства као већина глагола овог семантичког поља. Некада је овај глагол примарно значио *ићи на пут* како наводи и РМС, што не мора неизоставно значити и *помоћу превозног средства*. Међутим, данас, употреба овог глагола, ипак, подразумева кретање уз помоћ неког превозног средства, те је, услед тога, овај глагол укључен у разматрање у датом контексту.

Установљена окосница модела дефинисања примарног значења глагола првог типа заснована на заједничкој семској структури гласи *кретати се помоћу одређеног средства*, а њена реализација у конкретним случајевима приказана је у следећим дефиницијама:

1) глаголи кретања по воденој површини помоћу превозног средства

БРОДИТИ, -им несврш. 1. кретати се бродом, возити се њиме;

2 С обзиром на то да је овде укључен и глагол *јахати*, требало би напоменути да се под превозним средством подразумева и животиња.

ЈЕДРИТИ, -им несврш. 1. а) кретати се по воденој површини помоћу једара која покреће ветар, пловити (о пловилу),

б) кретати се по воденој површини помоћу пловила на једра која покреће ветар, пловити;

ПЛОВИТИ, -им несврш. 1. а) кретати се по површини воде (о чамцу, броду, лађи и сл),

б) кретати се по површини воде помоћу пловила, возити се њиме;

СПЛАВАРИТИ, -аварим несврш. кретати се по површини воде помоћу сплава, возити се њиме;

2) глаголи кретања у ваздуху помоћу превозног средства

ЛЕТЕТИ, -тим несврш. 1. а) кретати се у ваздуху помоћу крила (о инсектима, птицама, авионима) или машина (авиона, једрилице и сл), возити се њима;

3) глаголи кретања по тлу помоћу превозног средства

ЈАХАТИ, јашем несврш. 1. кретати се помоћу јахаће животиње седећи на њој;

4) глаголи кретања по клизавој површини помоћу превозног средства

КЛИЗАТИ (СЕ), -ам се, клижем се несврш. 1. а) кретати се по глаткој или уопште клиској површини,

б) кретати се по леду помоћу клизаљки;

САНКАТИ СЕ, -ам се несврш. кретати се по снегу помоћу санки;

СКИЈАТИ (СЕ), -ам (се) несврш. кретати се по снегу помоћу скија;

СМУЧАТИ СЕ, -ам се несврш. кретати се по снегу помоћу скија, смучки; скијати се;

ТОЦИЈАТИ СЕ, -ам се несврш. кретати се по леду помоћу клизаљки.

С обзиром на дефиницију свог значења која не прецизира средину у којој се кретање врши, па самим тим ни превозно средство, глагол *путовати*, заправо, може се сврстати у све четири подгрупе. Стога се, као изузетак, овде наводи одвојено.

ПУТОВАТИ, путујем несврш. 1. кретати се помоћу превозног средства, возити се њиме упућујући се куда даље од места становања;

Уколико се дате дефиниције значења глагола засноване на семантичкој анализи упореде са онима које нуди РМС, уочава се постојање извесних разлика у начину дефинисања датих глагола.

Примарно значење глагола *бродити* објашњено је у РМС следећом дефиницијом: *возити се бродом, пловити*. Иако је и на овај начин примарно значење у потпуности дефинисано, у овом раду предлаже се дефиниција којом се значење разлаже до нивоа основних семантичких јединица, те се тако наглашава архисема *кретање*, које лежи у самој сржи значења у случају глагола посматраног семантичког поља.

За глагол *једрити*, РМС нуди дефиницију која гласи *пловити помоћу једара користећи се снагом ветра као погоном*, која подразумева пловило као субјекат. Кретање човека помоћу пловила са једрима као превозног средства могуће је навести као подзначење примарног значења.

У случају глагола *пловити*, значење које се односи на кретање човека уз помоћ неког превозног средства јавља се као друго подзначење примарног значења, док прво подзначење подразумева пловила као субјекте, како је и приказано у дефиницији претходно датај. *Кретати се по површини воде у одређеном правцу помоћу нарочитих направа (о чамцу, броду, лађи)* је дефиниција примарног значења глагола *пловити* у РМС, која подразумева само превозна средства као субјекте. РМС недвосмислено претпоставља човека као субјекта овог глагола тек у оквиру трећег секундарног значења (*3. возити се, путовати (обично бродом, лађом, али и другим превозним средством)*). У овом раду заузима се став према коме би човека као субјекта неизоставно требало укључити у оквире примарног значења, најподесније, као његово подзначење, како је и показано у преформулисаној дефиницији заснованој на централним, кључним значењским обележјима и допунском значењском елементу средине.

Када је реч о глаголу *сплаварити*, за његову дефиницију у РМС *спуштати сплав низ реку; превозити сплавом* може се тврдити да није у складу са савременом језичком употребом јер ниједан од два дела дефиниције раздвојена тачком-запетом није данашње примарно и, у исти мах, доминантно значење³. У савременој употреби језика, доминантно значење глагола *сплаварити* које

³ Овде је прихваћено Згустино објашњење тог термина према коме је доминантно значење лексеме оно које већина говорника прво има на уму када види дату лексему ван контекста.

је засновано на његовим значењски дескриптивним обележјима описано је дефиницијом датом у претходном тексту.

Глагол *летети* дефинисан је у РМС на начин који се овде сматра потпуно усклађеним са семском структуром датог глагола: *1. а) кретати се у ваздуху, зраку помоћу крила или машина (о инсектима, птицама, авионима, и сл.) б) возити се авионом, једрилицом и сл; управљати тим апаратима.* Код поменутог глагола једно од централних обележја је и оно које се односи на средину у којој се кретање врши, у овом конкретном примеру у *ваздуху*, што је случај и код глагола *пловити* и *сплаварити* који су такође сврстани у овај тип. Из дефиниције дате у РМС, закључује се да примарно значење глагола *летети* укључује два подзначења. Друго подзначење *управљати авионом, једрилицом и сл*, биће разматрано у оквиру другог типа глагола кретања помоћу превозног средства.

Значење глагола *јахати* описано је преформулисаним дефиницијом преузетом из РМС (*кретати се седећи на јахаћој животињи*) тако да се наглашава значењски елеменат *помоћу јахаће животиње* како би се јасно показала припадност овог глагола датом семантичком пољу. Додатно објашњење *седећи на њој* неопходно је за прецизно и целовито дефинисање значења.

Разматрањем примарног значења глагола *клизати* укључујући и његов рефлексивни облик закључује се да се он само условно може сврстати међу глаголе кретања помоћу превозног средства, јер подразумева кретање по клиској површини које не мора неизоставно укључивати и употребу одређеног средства, тј. клизаљки. Осим тога, агенс може бити како аниматан, тако и инаниматан. Дакле, само уколико се примарно значење овог глагола ограничи на случај вољног кретања човека, а површина конкретизује фразом *по леду*, испуњава се услов неопходности употребе превозног средства, односно клизаљки, што пружа могућност обележавања датог глагола као припадника посматране групе. Неопходност прецизирања леда као типа тла наслућује се и из чињенице да је глагол о коме је реч изведен од придева *клизав*, који означава основну карактеристику површине која и омогућава овакво кретање.

Анализирањем дефиниције глагола *клизати (се)* датог у РМС, као примарно значење уочава се следеће: *кретати се у неком правцу по глаткој или уопште клиској површини.* Међутим, на основу претходно поменутог запажања,

сугерише се увођење подзначања примарне употребе глагола *клизати (се)*, дефинисаног кроз спецификацију семске структуре на начин већ илустрован преформулисаном дефиницијом. Важност прецизирања значењског елемента површине у речничкој дефиницији потврђује и дефиниција формулисана за глагол *тоциљати се*, који је синоним глаголу *клизати (се)*.

Потребно је овде истаћи и запажање према коме се потреба за увођењем подзначања у односу на примарно јавља код оних глагола код којих човек није примарни, већ само један од могућих субјеката (нпр. *једрити*, *летети*, *пловити*), или пак најчешћи, али, ипак, не и једини могући субјекат (нпр. *клизати*). Примарно, глаголи *једрити*, *летети* и *пловити* именују кретање самог средства, те је у оквиру подзначања потребно нагласити и употребу у којој је човек субјекат, јер долази до измене у спецификацији средства у семској структури глагола, при чему летилице и пловила замењују своју функцију агенса функцијом средства којим се кретање одвија. Увођење подзначања сугерише се и у случају глагола *клизати (се)*, како због чињенице да појава човека као субјекта отвара могућност увођења значењског елемента превозног средства, тако и због учесталости такве употребе.

РМС упућује на дефиницију значења глагола *сањкати се*, која гласи *возити се на сањкама*. Оваква дефиниција не експлицира архисему *кретање*, нити спецификује површину по којој се кретање врши, а која је овде релевантна с обзиром на то да условљава употребу датог превозног средства. Значење посматраног глагола објашњава се помоћу другог глагола са којим дели заједничку архисему и доминантну сему. Међутим, на овај начин не стиче се увид у базичну семску структуру глагола *санкати се*, што се постиже експлицирањем архисеме и других централних сема, па се самим тим не поштује ни лексикографски принцип према коме би једну реч требало дефинисати речима једноставнијим од ње саме (Aitchison 2003: 82). При том, под једноставношћу се подразумева *виши степен опитости*.

Глагол *скијати (се)* делимично је дефинисан у РМС у складу са својом семском структуром: *клизати се*, *кретати се на скијама*, *смучати се*. Превозно средство је садржано у дефиницији, али, као и у случају глагола *клизати (се)*, следећа сема по важности, *површина*, изостављена је, те се исто објашњење примењује и на овај случај. Глагол истог значења, *смучати се*, дефинисан је

у РМС употребом семе *по снегу* уз одговарајућу архисему, чиме се постиже целовитост и прецизност објашњења значења.

Глагол *путовати* може се дефинисати поменутиим спојем архисеме и доминантне семе, али је за целовито и прецизно осветљавање значења неопходно и додатно објашњење подвучено у дефиницији *кретати се помоћу превозног средства, возити се њиме упућујући се куда даље од места становања*, која је као таква и сасвим довољна да замени сва подзначења, овде схваћена као непотребно наглашена и дата у РМС у оквиру примарног значења овог глагола које гласи: 1.а) *ићи на пут, возити се превозним средством даље од места сталног боравка, становања б) ићи, упућивати се куда возећи се превозним средствима в) ићи, ходати, марширати*. Нека од подзначења су ишчезла из савремене употребе српског језика, као што је, на првом месту, *в) ићи, ходати, марширати*, те би их као такве, засигурно, требало изоставити из дефиниције.

Б) Други тип

Други тип глагола датог семантичког поља заснива се на следећој значењској окосници: *кретање помоћу превозног средства које покреће субјекат или управља њиме*, а представљају га глаголи: *бродарити, веслати, возикати (се), возити (се), возуцкати (се), пилотирати и шофирати*. Држећи се овог модела сковане су и потенцијалне речничке дефиниције поменутих глагола:

1) глаголи кретања по воденој површини помоћу превозног средства

БРОДАРИТИ, бродарим несврш. кретати се управљајући бродом и превозити њиме;

ВЕСЛАТИ, -ам несврш. 1. кретати се пловним објектом одбацујући воду веслима или неким другим средством;

2) глаголи кретања у ваздуху помоћу превозног средства

ПИЛОТИРАТИ, -отирам несврш. кретати се управљајући авионом;

3) глаголи кретања по тлу помоћу превозног средства

ШОФИРАТИ, шофирам несврш. кретати се управљајући моторним возилом.

Следећи глаголи наводе се одвојено, јер, као и у случају глагола *путовати*, средина и превозно средство нису прецизирани самом семантиком

глагола. Ипак, како запажа Д. Вујовић (2009: 189), врста возила, а самим тим и средина кретања, може се експлицирати, и то инструменталном одредбом уз рефлексивне облике (нпр. *возикати се бициклом/ мотором/ аутомобилом/ чамцем*) или именицом у акузативу с функцијом директног објекта уз нереклексивне облике, који су транзитивни глаголи (нпр. *возити бицикл/ аутомобил/ чамац*).

ВОЗИКАТИ (СЕ), -ам (се) несврш. и уч. према возити (се);

ВОЗИТИ (СЕ), возим (трп. прид. вожен) несврш. 1. кретати се покрећући превозно средство или управљајући њим; кретати се превозним средством;

ВОЗУЦКАТИ (СЕ), -ам се несврш. дем. према возити (се);

Наведене дефиниције се ослањају на оне дате у РМС уз парафразирање у мери неопходној ради јаснијег уочавања семантичке суштине и основе глагола, а пре свега компоненте *кретање*, што се и показује поређењем са оригиналним дефиницијама из РМС:

БРОДАРИТИ, бродарим несврш. – превозити бродом, бавити се речним или поморским превозом;

ВЕСЛАТИ, -ам несврш. 1. терати, покретати веслима чамац или неки други пловни објекат;

ПИЛОТИРАТИ, -отирам несврш. управљати као пилот авионом или бродом;

ШОФИРАТИ, шофирам несврш. возити аутомобил и друго моторно возило, управљати моторним возилом;

ВОЗИТИ (СЕ), возим (трп. прид. вожен) несврш. 1. а) покретати превозно средство или управљати њим.

Као што се из дате дефиниције види, према РМС, глагол *пилотирати* означава и управљање бродом, мада се не може рећи да се у савременом српском језику овај глагол повезује са бродовима, већ искључиво са авионима.

У случају глагола *шофирати*, дефиниција је изведена од оне дате у РМС уопштавањем како би се односила на управљање свим врстама моторних возила, а у смисао речи *управљати* већ је укључено и значења глагола *возити*, те је сувишно помињати овај глагол у самој дефиницији. Уз то, наглашава се сема *кретање* како би дефиниција заиста била усклађена са суштинском семском структуром значења датог глагола.

Из дате групе издваја се глагол *возити* који у свом повратном облику *возити се* има, како наводи РМС, секундарно значење *ићи, путовати превозним средством*, које би у складу са компоненцијалном анализом гласило *кретати се помоћу превозног средства*, услед чега се повратни облик поменутог глагола сврстава у први тип. Исто објашњење у погледу припадности глаголским типовима дефинисаним у овом раду важи и за глагол *возикати (се)*, који је изведен од глагола *возити (се)* с наглашеним значењем учесталости, као и *возуцкати (се)*, који је деминутивни облик истог глагола. Као што је већ наглашено, у случају рефлексивних облика могуће је спецификовати превозно средство именицом у инструменталу (нпр. *возити се бициклом/ мотором/ аутомобилом*). У поменутих примерима, могуће тумачење је и оно које подразумева управљање датим средством, што отвара могућност сврставања и поменутих рефлексивних облика у други тип. Ипак, значењски елеменат управљања јавља се тек као део секундарног тумачења, док је примарно тумачење оно које се односи на кретање превозним средством без елемента управљања, чиме се рефлексивни облици јасно одређују као припадници првог типа. Такође, закључује се да само спецификација средства именицом у акузативу уз нерелексивни облик поменутих глагола кретања недвосмислено указује на управљање датом механичком или моторном направом.

Такође, у оквир разматрања глагола другог типа, потребно је унети и глаголе *летети* и *пловити*, који су претходно сврстани у први тип. Међутим, у овом раду полази се од става да се као једно од подзначања из опсега њиховог примарног значења јавља следећа семска структура: *кретати се помоћу авиона или друге летелице* (у случају глагола *летети*), односно *пловила* (у случају глагола *пловити*) *управљајући њом/њим*, услед чега се могу сврстати и међу чланове другог типа, те је дефиниција ових подзначања обликована по моделу другог типа. Ови глаголи се могу сматрати двосмисленим у погледу своје припадности овде постављеним типовима глагола у оквиру датог семантичког поља, што имплицира и нужност коришћења оба модела дефинисања приликом обраде целокупног примарног значења.

В) Трећи тип

Трећем типу припадају само два глагола: *крстари* и *возати*

(*ce*). Ови глаголи се одликују таквом семантичком основом која поред већ поменуте архисеме укључује и централно обележје *на специфичан начин*, који је речничком дефиницијом експлицитно објашњен, што се види у њиховим илустрацијама које следе:

1) глаголи кретања по воденој површини помоћу превозног средства

КРСТАРИТИ, крстарим несврш. 1. кретати се полако помоћу пловног превозног средства по већој воденој површини (нпр. мору, реци), пловити без нарочито одређеног циља.

Глагол *возати (ce)* својим значењем не прецизира средину кретања, нити превозно средство, па се, као и у претходним оваквим случајевима, наводи без ознаке припадности некој од четири подгрупе.

ВОЗАТИ (СЕ), возам неврш. и уч. 1. кретати се превозним средством возећи тамо-овамо, више пута, ради забаве; .

Овако постављене дефиниције су готово у потпуности преузете из РМС уз, као и код претходног типа, наглашавање архисеме.

Дефиниција глагола *крстарити* у РМС подразумева само пловидбу морем, што, свакако, није случај, јер је могуће крстарити и, рецимо, реком, те је неопходно проширити поменуту дефиницију укључујући општије одређење водене површине. Према РМС, овај глагол у једном од својих секундарних значења такође подразумева бесциљно кретање, односно ходање без одређеног правца, што не подразумева употребу превозног средства, те ово значење није овде узето у разматрање.

4. ЗАКЉУЧАК

Спроведена компоненцијална анализа показала је да се лексичко поље глагола кретања превозним средством може поделити на три типа, при чему је за сваки могуће формулисати јединствени модел дефинисања, који се примењује код свих глагола датог типа приликом састављања речничких дефиниција у циљу постизања њихове доследности и логичке заснованости. Утврђено је и да је, уз архисему и доминантну сему, за посматрану групу глагола, релевантна и спецификација значењског елемента средине или површине по којој се кретање врши с обзиром на то да условљава употребу одговарајућег превозног средства.

Могућност појаве самог средства као примарног субјекта кретања, а човека као секундарног такође утиче на формулацију и организацију речничке дефиниције у смислу неопходности увођења подзначања ради свеобухватне дескрипције значења датог глагола.

Како би у потпуности биле засноване на описаном аналитичком приступу, дефиниције посматраних глагола у РМС, у већини случајева, захтевају даље разлагање значења до нивоа основних семантичких јединица како би се, пре свега, нагласиле архисема и доминантна сема уз друга централна обележја ради темељног расветљавања значења датих глагола.

ЛИТЕРАТУРА

Барић, Е. и др. (1997). *Хрватска граматика*. Загреб: Школска књига.

Вујовић, Д. (2006). Семантичка анализа глагола кретања у српском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 36/1: 303-309.

Вујовић, Д. (2009). *Семантичка и деривациона анализа глагола кретања у српском језику*. необјављена докторска дисертација одбрањена на Филозофском факултету у Новом Саду.

Горган Премк, Д. (2004). *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Драгићевић, Р. (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.

Прђић, Т. (1997). *Семантика и прагматика речи*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Aitchison, J. (2003). *Words in the Mind*. Oxford: Blackwell Publishing.

Geeraerts, D. (2010). *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: OUP.

Zgusta, L. (1971). *Manual of Lexicography*. Paris: Mouton.

ИЗВОР

Речник МС. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. I. (1967). Нови

Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.

Речник МС. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. II. (1967).

Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.

Речник МС. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. III. (1969).

Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.

Речник МС. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. IV. (1971).

Нови Сад: Матица српска.

Речник МС. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. V. (1973).

Нови Сад: Матица српска.

Речник МС. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. VI. (1976).

Нови Сад: Матица српска.

Ana Halas

VERBS OF MOTION BY MEANS OF TRANSPORT: THE RELATION BETWEEN LEXICOLOGICAL THEORY AND LEXICOGRAPHICAL PRACTICE

Summary

This paper has examined the degree to which Serbian lexicographical practice related to the formulation of dictionary sense definitions is based on theoretical achievements in the field of lexicology, in particular in the sphere of semantic componential analysis. The componential analysis described in this paper has involved the verbs belonging to the lexical field of motion by means of transport. The corpus used in the research has consisted of 21 dictionary entries for the verbs from the given lexical field excerpted from the Dictionary of Matica Srpska. Primary (basic) senses of the verbs in question have undergone the componential analysis aimed at establishing their hierarchically organized structure, which has provided the foundation for the formulation of dictionary sense definitions based on theoretical regularity and consistency. These definitions have been compared to the sense definitions of the same verbs given in the Dictionary of Matica Srpska. The aim of the analysis has been to examine the degree to which this analytical approach has been applied in Serbian lexicographical practice as well as to develop a model for the formulation of precise and comprehensive dictionary sense definitions being in accordance with the complementary relation between lexicology and lexicography.

Key words: lexicology, lexicography, semantics, lexeme, verb, semantic component, motion, means of transport, Serbian.